

КАКО ЈЕ ПАНДЕМИЈА ПРОМЕНИЛА ЧИТАЛАЧКЕ НАВИКЕ У АМЕРИЦИ

У неизвесним временима многи у читању проналазе утеху, смирење и успорење тока времена, неопходно за промишљање о најважнијим стварима живота. Изузетак није ни последња криза кроз коју пролази свет, а *Њујорк џајмс* се недавно потрудио да то и докаже својим истраживачким новинарством. Упркос тешко премостивим препрекама, као што су затварање књижара, отказивање књижевних промоција и одлагање изласка нових наслова, тиражи штампаних књига у САД у 2020. били су највиши у последњој деценији, с повећањем од 8,2% у односу на претходну годину. Највећи раст се примећује у категорији прозе за младе (*juvenile fiction*).

Што се тиче електронских књига, после неколико година је порасла и њихова продаја. Но, изразити скок се примећује код аудио-издања, чија је продаја у 2020. већа за 16,5% у поређењу са прошлом годином. Американце су највише интересовале књиге са тематиком болести и епидемија, као и наслови о расизму, полицијском насиљу и масовном кршењу права људи из непривилегованих класа, попут *Новой закона Цима Кроа (The New Jim Crow)* ауторке Мишел Александер.

Не може се, међутим, рећи да је читалачка плима подједнако дотакла сваког издавача и аутора. Пандемија је променила начин на који читаоци откривају и купују књиге. Продаја се током карантина потпуно преселила на интернет, а ту доминирају рекламе комерцијалних издавача. Такође је познато да читаоцима пажњу тешко може да привуче непознато име и стога не чуди што је највише порасла продаја бестселер аутора и селебрити звезда.

Остаје да се види да ли су ове промене трајне или су условљене тренутним околностима. У сваком случају, профитирање великих онлајн играча, па чак и ланаца супермаркета, науштрб издавача квалитетне књижевности, имаће дубоког ефекта на књижевну културу. Тешко је очекивати да издавачи врате новац од улагања

у нове и непознате ауторе у околностима сужавања читалачке перспективе, када купци онлајн књижара виде само плаћене огласе или оно што им нуди компјутерски алгоритам.

ПОСТХУМНА КЊИГА РИЧАРДА РАЈТА

Шездесет година после смрти афроамеричког писца и активисте Ричарда Рајта (1908–1960) објављен му је роман *Човек који је живео у њодрземљу* (*The Man Who Lived Underground*). Књигу су четрдесетих година одбили сви амерички издавачи, јер аутор у њој заступа гледиште да је улога САД у Другом светском рату спорна, да црни Американци немају разлога да се боре у име земље која им пориче основна права. Становништво је већински подржавало улазак САД у рат, али су изолационистичка крајња десница и идеолошка левица, којој је Рајт припадао, били против њега. Међутим, после немачког напада на Совјетски Савез променио се став Комунистичке партије, којој је Рајт био близак. Рајт је, међутим, остао доследан својим ставовима о класним проблемима америчког друштва и тако је настао раздор између писца и левицарског покрета. Одрастајући у породици адвоката седмог дана, међу америчким комунистима је уочавао исту ону нетрпељивост која се среће у фундаменталистичким религиозним покретима.

Разлаз са комунистима био му је инспирација за књигу *Човек који је живео у њодрземљу*, медитацији о изолованости, опстајању у свету хаоса, снази уверења и егзистенцијалном просветљењу. Главни јунак је црнац који после хапшења и полицијске тортуре бежи и сакрива се у градској канализацији. Овај роман је нецензурирана интегрална верзија збирке приповедака *Осморица* (*Eight Men*) из 1961, објављен у форми у којој је аутор желео да то учини и уз његов пратећи есеј. Према речима ћерке Џулије, књига је четрдесетих година била неприхватљива издавачима због описа полицијске бруталности и расизма, али је сада изненада постала привлачна након прошлогодишњег убиства Џорџа Флојда и масовних немира који су уследили.

КЊИГЕ НА ЛОМАЧИ

Ако изузмемо било који злочин над људима, тешко је наћи нешто ирационалније и ретроградније од спаљивања књига. Од подметања пожара у великим библиотекама до савремене цензуре у

име политичке коректности, књиге су се неретко сматрале опасним предметима. О традицији њиховог уништавања дужој од 5000 година сведочи недавно објављена књига Ричарда Овендена, управника оксфордске библиотеке Бодлеан, једне од најстаријих у Европи. У *Спаљивању књига – историји намерној уништавања знања* (*Burning the Books: A History of Deliberate Destruction of Knowledge*) приповедачки лук обухвата период од Александријске библиотеке до познатих страхаота XX века. Пратећи историју, аутор истражује мотивацију (политичку, религиозну и културну) у позадини тих варварских чинова. Но, књига је угрожена са разних страна и у нашем веку. Многим јавним библиотекама у свету се смањују буџети и доводе се до ивице опстанка, упркос изузетној друштвеној и политичкој важности ризница знања које лежи у темељима наше цивилизације. Александријска библиотека је пример уништења из нехата, „поучна прича колику опасност носи постепено пропадање и занемаривање институција у којима се чува и шири знање”.

Овенден указује и на претње књизи које вребају у дигиталној ери. Обиље онлајн материјала који нас заплускује аутор назива „дигиталним потопом”, а као главни проблем види то што се он налази у рукама технолошких гиганата попут Гугла или Фејсбука, којима није циљ чување јавног добра, већ његова комерцијализација, и стога им се не може поверити улога ризничара знања. Осим тога, многи дигитални формати временом постају застарели и нечитљиви на новим уређајима. Знање и сећање, књиге, повеље и правни документи морају да се чувају и обнављају, без њих не знамо ко смо и на чему је засновано наше друштво, а библиотекари су њихови најодговорнији чувари.

IN MEMORIAM: ХУСТО ХОРХЕ ПАДРОН (1943–2021)

Песник, есејиста и преводилац, важна фигура у генерацији шпанских песника седамдесетих година, преминуо је 11. априла од последица инфекције коронавирусом. Родио се у Лас Палмасу на Тенерифима, студирао је право и филозофију на Универзитету у Барселони и седам година радио као адвокат. Прве песме објављује шездесетих година, а Хосе Агустин Гојтисоло га уврштава 1968. у своју *Антологију нових шпанских песника*, наследника Генерације 27. Падрон напушта адвокатуру 1974. и прелази у Институт хиспанске културе. Функцију генералног секретара шпанског

ПЕН центра обављао је од 1983. до 1993. Један је од најнаграђиванијих шпанских песника. Први је добитник Европске награде за књижевност Књижевне општине Вршац 1986, на српски га је преводио Бранислав Прелевић. Златни венац Струшких вечери поезије додељен му је 1990. Преводио је и поезију са скандинавских језика.

Од песника који су утицали на његово стваралаштво, Падрон је истицао Рилкеа, Неруду и Лорку, као и шпанског нобеловца Винсентеа Алеиксандра. Критичари Падронову поезију описују као „синтетичну”, која подједнаку важност даје и језику и емоцији, филозофским концептима и слободи маште. „Убеђен сам да је поезија сећање светла, зрак који осветљава проживљене тренутке, емоција која се рађа када се мистериозна очуђеност животом преточи у речи”, написао је у једном од последњих есеја. А Борхес је поводом Падронове збирке *Крујови њакла* (*Los círculos del infierno*; 1976) написао да је „[аутор] овим песмама постигао оно што ми се дуго није десило, да се дубоко узбудим и заплачем”.

Приредио
Предраг ШАПОЊА